

Örmény királyok pénzei.*)

A kereszties hadjáratok folyamán a Szentföldön alakult frank fejedelemségek történetével benső összefüggésben áll Kis-Örményország királyságé, mely akkoron magában foglalta Cilicia egykori római tartományt. Keleti határai szomszédosak valának a francia kereszties vitézek által létesített fejedelemségekkel. Csak némi távolság választotta el ezeket a határokat Orontes völgyétől, mely abban az időben még népes és termékeny volt, s a melyben, hatalmas védművek, tornyok és falak által szegélyezve emelkedett Antiochia, a nagy latin város.

Felette érdekes a története ennek a középkori kis keresztény örmény királyságnak, mely eleinte csak a Taurus zord hegylánczatának mély völgyeire szorítkozott, lassanként azonban kiterjedt a ciliciai öbölnek a partvidékeig. Örmény lakossága szakadatlan szívós küzdelmet folytatott a szaráczen, arab, tatár és egyiptomi hódítók ellen, a kik vasgyűrűkkel fogták körül a szerencsétlen országot. Nemzeti fejedelmeik voltak, a Rupen-család tagjai, előbb egyszerű kormányzók, vagy „báró“-k, a mint őket a kereszties hadjáratok frank krónikásai nevezik, utóbb a római egyház által felszentelt valóságos királyok, a kiket ilyenekül a német császárok is elismertek.

Megerősödvé trónjukon, hasznos és felette becses szolgálatokat tehettek a kereszties hadak Syriában megte-

*) Schlumberger. Les principautés franques d'Orient, d'après les plus récentes découvertes de la numismatique. (Revue des deux Mondes, XLVI. Année.)

lepedett fejedelmeinek. S viszont új erőt nyerve az első keresztetek váratlan megjelenéséből, több ízben ezekre támaszkodtak a muszlim seregek ellen való kétségbeesett tusájukban. Majd, midőn rázudáltak a Szentföldre a nagy katasztrófák, midőn még a neve is eltűnt Syriából a frank fejedelemségeknek: Kis-Örményország is felváltva adófizetőjévé lett az iconiumi seldsukida sultánoknak, a tatár khánoknak és a cairói mameluk fejedelmeknek. Véd- és daczszövetségben állott a cyprusi latin királysággal, mely ismét fennen lobogtatta a Syriában Saladin sultán és utódai által levért kereszties lobogót. Sőt Örményország trónján is a cyprusi Lusignan-család fejedelmi ivadéka váltották fel a Rupeneket, míg nem elkövetkezett a végső pusztulás Cyprusra és Örményországra egyaránt. Utolsó királyát foglyul hurczolták el Cairóba az egyiptomi törökök s néma pusztulás borult a Taurus bérczvidékére és Cili-ciának rónaságára.

Az örmény történet eme véres korszakára felette érdekes világot vetnek Kis-Örményország keresztény uralkodóinak fenmaradt pénzei. Rend szerint utánozzák a szomszéd keresztény fejedelemségekben és a hitetlenek közt forgalomban álló pénzeket, majdnem kivétel nélkül el vannak azonban látva a kis-örményországi királyok képével. Gazdagon díszített trónon ül, hatalmának egész fényességével körülvéve, vagy pedig paripán, koronával a fején s kivont karddal a jobbában. Egynémelyikén eme pénzeknek a kereszt is látható, vagy pedig az oroszlán, heraldikai jelvénye ezeknek a harcziás fejedelmeknek.

Valamennyi pénzen örmény körirat látható, melyekben az összes örmények királyának (thákávor) nevezi magát az illető fejedelem. El vannak látva az érmekek ama város nevével is, a melyekben készültek. Tarsusban, Cili-ciának egykori római és görög fővárosában, legtöbbször azonban Szisz királyi városban verették az örmény fejedelmek pénzeiket. Ez az örmény székváros a hasonnevű magas völgyben feküdt, s a rupeni fejedelmek igen gyakran ide vonultak vissza, mialatt lenn a sikon a mongol, török vagy arab invasio árjai pusztítottak.

Eme királyi városok egyikében, Gábán-ban játszódtott le az 1374-ik év folyamán utolsó felvonása annak a szörnyű drámának, mely a keresztény örmény királyságot megsemmisítette. Magas falai mögött kilencz hónapon át hősiezen védelmezte magát Melik-Asraf-Shában szultánnak megszámlálhatlan hordái ellen az utolsó örmény király, VI. Leo. Az éhség végre is arra kényszerítette, hogy meghódoljon s lássa, miként válik országa a legrettenetesebb pusztulás martalékává. Sokáig viselte a vasilincseket Egyptom földjén, a cairói vár-erődben. Végre Aragonia és Castilia fejedelmeinek közbenjárására visszanyerte szabadságát. Nyolcz évi raboskodás után elutazott 1382-ben Nyugatra, segítséget keresni az egyháznál és a világi uralkodóknál, a kik mindenütt a nagy szerencsétlenséget megillető tisztelettel fogadták. Kezdetét vette viszontagságos életének ama bolyongással teljes szaka, melynek annyi példáját tárja elénk a középkori élet. Olykor reménység töltötte el s egykori királysága visszanyerésének chimaerikus ábrándja; majd csüggedés fogta el s a nyugati fejedelmektől kapott segély daczára nélkülözést kellett szenvednie. Hosszabb ideig tartózkodott Rómában, Madridban, Londonban és Párisban. Emitt érte utól a halál a bolygó királyt 1393. nov. 29-én Saint-Antoine-utczában levő des Tournelles-palotában, szemben a Saint-Pol-kastélylyal, az akkori francia királyok rendes tartózkodási helyével. A coelestinusok templomában temették el s ott pihentek hamvai a nagy forradalomig, a midőn a francia királyok csontjaival egyetemben az övéit is széthányták. Sírja előbb a francia emlékek muzeumába, majd a Restauratio idejében a saint-denisi királyi sírboltok közé került s ma is ott látható.

* * *

Örményország eme mozgalmas korszakának keresztény fejedelmei közül I. Héthum, Constantin „nagy-báró“-nak a fia uralkodott legtovább. Igen számos pénznem maradt utána. Némelyiken Héthum a nejével, Izabella királynéval együtt jelenik meg. Mindketten állva, lebegő ruhában, királyi koronával s hosszú kereszttel a két fejedelmi alak között. Legérdekesebbek eme fejedelem pénzei

közül azok, a melyeket kétnyelvűeknek (bilingues) neveznek, minthogy két különböző nyelvű körirat van rajtuk. A Héthum- király pénzein levő ily köriratok az örmény történet egyik leggyászosabb lapjának az emlékezetét ujtják meg, ama korszakét, a midőn legyőzetvén, több éven át hűbéresévé lett a hatalmas iconiumi sultánoknak. Az érem hátlapján lóháton látható Héthum király. Alakját örmény írásjegyű körirat fogja át; az érem második lapját azonban egészen arab írás tölti be, a mely felsorolja Örményország legyőzőjének az összes czimeit és elnevezéseit. („A felséges szultán, a vallásnak oszlopa; Kaikobad Kaikosrunak a fia; a legfőbb szultán“).*)

Lusignan-i Guy királynak felette ritka rézpénzein nagy ablakkal ellátott, kupolás kerek épület látható. Nyilván a Szent-Sírnak az ábrázolata. Vogné francia tudós Omár híres moseájának, a „Kubbet- és- Sakhrah“-nak (a szikla hölgye) alakját ismerte fel benne, melyet a keresztetes vitézek átalakítottak és a templomosok rendjének adományoztak. Akkor is, mint manapság ez épület („là où li frères du Temple manoiént“, mint az egykorú krónikás mondja), kupolával fődött rotondából állott. Guy királynak vésnökje ezt az épületet akarta ábrázolni fejedelmének a pénzein.

Ugyanily kupolás középületnek a képe van rávésve a templomosok rendjének a XII-ik századbéli pecsétjére is. Kétséggkívül szintén azt a híres régi moseát akarja ábrázolni, mely a jeruzsálemi lovagok birtokai között a legbecsesebb volt.

* * *

Elmélázva forgatjuk kezünkben ezeket a régi pénzeket, a hajdani Örményország nemzeti életének és állami ön-

*) A középkorban nem ritkák az ily kétnyelvű pénzek. Legtöbbnyire valamely uralkodónak egy másik fölötti fenhatóságát akarták jelképezni; olykor azonban csakis az volt a rendeltetésük, hogy megkönnyítsék a forgalmat két különböző nyelvű nép között. Sőt háromnyelvű pénzek is voltak (trilingues). Így p. Sicilia normann hódítóitól oly pénzek maradtak fenn, a melyeknek egyik lapján görög és arab feliratok olvashatók s a melyeken a Koránból való verszetek keresztény symbolumok közé vegyítve láthatók.

állóságának ezeket a kötelees emlékeit. Mintha újra feléledne szemünk előtt a történetnek ama hiányosan ismert korszaka, mintha új világot vetnének annak sötét rejtelmeibe és titkaiba . . .

Dr. Molnár Antal.

Belck és Lehmann tanulmányútja Örményországban 1898/9-ben.

A berlini kir. porosz tudományos akadémiában 1900. évi június 14-én terjesztették elő, Schrader és Sachau, Lehmann C. F. jelentését a nevezett tanulmány-utról (Bericht über die Ergebnisse der von Dr. W. Belck und Dr. C. F. Lehmann 1898/9. ausgeführten Forschungsreise in Armenien, Sitzungsberichte der königlich preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Sonderabdruck 1900. XXIX.). Az expedíció fényesen sikerült. Orosz-, Perzsa- és Török-Örményország összes ismeretes chald ékíratait nevezett kutatók összehasonlították, az ékíratok anyagát új felfedezésekkel majdnem megkétszerezték, a chaldok szikla- és vízépítéseit behatóan megvizsgálták, kulturájukat ásatásokkal megvilágították és az átutazott területet földrajzilag átkutatták. Új asszir feliratokat is találtak, mely feliratok AsszírIA viszonyát éjszak felé megvilágítják, valamint epigráfiai leleteket és történet-földrajzi adatokat a klasszikus és a későbbi időből.

Belck első utazása előtt 1891-ben 1000—1100 sornyi felirat volt ismeretes, melyből Schultz 1828/9-ben 833 sort talált és másolt le. Egészben mai napig mások 1310 sort találtak. Belck 1891-ben 335 sort talált, Belck és Lehmann 1898/9-ben mintegy 1350 új sort.

A kutatók jelentéseket írtak tanulmányutjukról a göttingai kir. tudóstársaságnak: kiegészítéseket az ékírtai

eredményekből és az újabbkori főeredményeket, a hamburgi földrajzi társaságnak: a földrajzi eredményeket, a berlini anthropológiai társaságnak: közelebbi értesítéseket a chaldok sziklaépítéseiről és építkezéseiről, valamint az összes történet előtti és ethnologiai eredményeket ölelvén fel.

A berlini akadémiához intézett jelentés az ékirati eredményekre szorítkozik.¹⁾

Belck és Lehmann egy egész „Corpus Inscriptionum Chaldicarum“-ot terveznek.

A feliratok kiterjeszkednek a következő chald királyokra: I. Szárdur, Lutiprisz fia, Náiri királya, — Iszpuinisz, kit ellenfele IV. Sámisi Ádád ásszir király 825—812 Kr. e. Uspinának nevez, Menuász, I. Árgisztisz, Menuász fia (Menuáhinisz), III. Szárdur, Árgisztisz fia (Árgisztihinisz), I. Ruzász, Szándur fia (Szándurihinisz), II. Árgisztisz Ruzász fia (Ruzáhinisz), II. Ruzász Árgisztisz fia (Árgisztihinisz), kinek kortársa Ászárhádon 681—668 Kr. előtt, III. Ruzász Erimenáhinisz.

Találhatók ezenkívül Örményországban ásszir királyok feliratai is. I. Tiglátpireszer Náiri győzelmi felirata, továbbá II. Szálmánásszár-tól és Asurnasirábal-tól származó feliratok.

Óperzsa időből való Xerxesz háromnyelvű felirata a Ván sziklán, melynek sikerült felvétele a füzet végén (Tafel II.) látható.

A váni ékiratokról tanulmányok jelentek meg Belck-től és Lehmanntól a berlini „Zeitschrift für Ethnologie“-ban, Sayce-től „The Cuneiform Inscriptions of Van“ Journal of the Royal Asiatic Society XIV. (1882), XX. (1888), továbbá 1893 és 1894-ben a Nikolszki orosz munkáját: Klinobráznija Nádpiszi Zákáv-kázja Moszkva 1896. a moszkvai régészeti társulat adta ki. Nikolszki könyvének kivonatos örmény fordítása „Peverákir árczánákéruthiunjer Ruszáczh

¹⁾ Azóta a „Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes“-ben is jelent meg egy közlemény e tanulmányútról, melyet a bécsi „Hántesz“ örmény szemle legújabb számában a tudós Dásián atya ismertet.

Hájástánum (Ékiratok Orosz-Örményországban) Hovhanniszeán Chácshádur professor tollából jelent meg Velenczében a „Pázmáveb“ örmény szemlében 1897-ben. (Ismertettem Sprach. Abhandl. I. 122. A „Pázmáveb“ külön lenyomatát nekem a „Murds“ örmény lap egyik munkatársa küldötte meg Moszkvából). Megemlítem itt Mészériánczh Leo moszkvai egyetemi magántanár kisebb értekezését is a váni ékiratokról, mely orosz nyelven Ké interpretáczií vánszkich nádpiszzej (A váni ékiratok magyarázatához) cím alatt ugyancsak a moszkvai cs. régészeti társaság iratai között jelent meg. Mészériánczh Leo tisztelt barátomnak, ki nekem 1897. óta összes dolgozataiból tiszteletpéldányt küld és már négyszer látogatott meg Budapesten, szíves barátságáért e helyen is hálás köszönetemet nyilvánítom.

Asurnasirábál meghódította a Szupnát-forrás (Babil)-tól az Urártu-(Árarát)-ig való területet. Az urártui királyok legrégebb királyi székvárosába Árzáskun-ba II. Szalmánásszár Daiaeni-ből jut el.

A Menuász által alapított régebb várost III. Tigbátpileszer lerombolván, valószínűleg I. Ruzász épít egy új székvárost, melynek öntözésére a Ruzásztavat készítetteti. I. Ruzász templomot is épít Teiszbasz zivatar- és vizi isten részére. Az új székváros erősítése és kiépítése II. és III. Ruzász idejébe esik.

II. Szárgon asszir király 714-ben Kr. előtt elpusztítja Musásirt, melynek isteneit Háldiszt és Baghartu-t elhurczolja. Az egyik tudósítás szerint I. Ruzász a romdolást egy év alatt helyreállítja és az áldozatokat újra rendezi. A másik tudósítás szerint I. Ruzász a rombolás miatt öngyilkossá lesz.

Hogy Cháldia később sem hajol meg csak úgy könnyedén Asszírira előtt, mutatja II. Ruzász birodalmának nagy kiterjedése, éjszakra a chaldok birodalmának fennállása óta a legmesszibb pontig, délkeletre a manna-kig és azokon túl a lulu-kig.

Egy kétnyelvű cháld és asszir füzetben közölt, felirat szerint „Én Ruzász elmentem Asszur hegyeibe

harczra . . . Én Ruszász Cháldia királya Akkad országba vonultam . . . Az istenek öröm napokat adtak.“

A Menuász-feliratok egyikében Ur-meni = Ormeni az Armeni parallel alakja. Ez valószínűleg az akkor főtömegükben Káppádokiában lakó örményeknek a neve.

Megjegyzem végül, hogy a müncheni „Allgemeine Zeitung“ melléklete is hozott újabban érdekes népszerű tudósításokat Belck és Lehmann korszakalkotó tanulmányútjáról.

Budapest, 1900. júl. 26-án.

Dr. Patrubány Lukács.

A mechitháristák jubileuma.

Az örmény nemzetnek százados szenvedései alatt sok vigasztalója is volt; de egyiknek tette sem volt oly üdvös, oly tartós, mint a nagy Szebásztei-nek, ki nevével együtt tényleg is vigasztaló (= „Mechithár“) volt. Majdnem két egész század mult el azon nap óta, mikor alapját vetette meg Konstantinápolyban a nevét viselő intézménynek (mechithárista-congregatio), mit innen előbb Methonba, végre a Velenceze mellett levő Szent-Lázár-szigetére vitt által. Intézményének maga Mechithár írta meg szabályzatát. Az volt célja, hogy intézményével szellemileg és erkölcsileg visszaállítsa és felvirágoztassa nemzetét; s ezért nemcsak áldozatot hozott, hanem még méltatlanságokat is eltűrt. Ki nem tudja, hogy hosszas életpályája alatt az általa alapított congregatio mennyi nehézséggel, cselveléssel találkozott? melyek azonban céljától el nem téríthették. Ki nem tudja, hogy az alapító szellemétől áthatott intézet mennyi szolgálatot tett a nemzetnek? Hát arról kell-e említést tenni, hogy ő ismertette meg az örmény nemzetet Európával?

Jövő 1901. szept. 8-án lesz kétszáz éve annak, hogy Mechithár nagytudományú szerzetét megalapította. Ezt a napot nagy ünnepélylyel fogja a velencei mechitharista szerzetház megülni. Erre az alkalomra a szerzet nyomdájából a következő művek kerülnek ki:

1. Hájábádum cím alatt Álisán atya időrendben az örmény történetírókat adja egészen a XVII. századig.
2. Mechithár teljes életrajza képekkel.
3. A mechitharista-szerzet kétszáz éves munkássága, képekkel.
4. Mechithár jelleme és működése. (Ez az ünnepély alatt ingyen fog a jelenlevők között szétosztatni).
5. Mechithár és szerzete munkásságának története francia nyelven.
6. Mechithár abbás erkölcei — olaszul.
7. Szemelvények Mechithár nyomtatott és kéziratban levő műveiből — angolul.
8. Nagy képes füzet, mely az ünnepélyre fog vonatkozni.

Ez az ünnep nem a szerzet, hanem az örmény nemzet ünnepe lesz; azért remélhetőleg sokan, igen sokan fognak azon megjelenni. A kik erre vonatkozólag többet akarnak tudni, forduljanak a rendező bizottsághoz, melynek czime a következő:

La comission pour les fêtes Jubilaires deux-centenaires. Venise (Italie) — St.-Lazare.

Sz. K.

Képek az életből.

Nincs a nős életnél bűvösb-bájosb dolog,
Édent nyit meg neked már csak e gondolat;
Egészen új világ nyílik meg előtted,
Hol a fellegek 's mind rózsaszínűek.
Az édes álmokban soha nem csalódnál,
Ébren lenne tied: a kedves ideál, —
Átölelnéd nyúlánk, szép karcsú természet,
Melletted éreznéd édes lehelletét;

Olyan nagy boldogság környékezne téged,
Hogy fel a mennyekbe vinne képzeleted.
Mézes hetek alatt szived gyorsan verne,
Mert az szünet nélkül lángokra gerjedne

— Megnősülni persze — kissé furcsa lenne,
Hogy ha anyósod is lakni hozzád menne ;
Akkor is új világ nyílnék meg előtted,
De még soh' se látott éjsötét fellegek.
Különös valóra lenne ébredésed . . .
Álmaidban látni sem remélnél ilyet.
Menekülni vágynál belőle ; de hová ? . . .
Hej, mert anyósodat nem tehetnéd lóvá.
„Jobbra át, balra át!“ egyre rikácsolna,
Mit lassankint — lehet — a füled megszokna ;
De kezdetben szived haragosan verne,
Ábrándozásokról a kedved elmenne.

De mondjuk például: anyósod nem léssen !
No hát akkor tartsad drága nődöt féken ;
S így aztán ha kérded : — Mi lesz ma ebédre ?
Nem fogja felelni : — Hát mi közöd véle ? —
S hogyha a süveget feledné fejedre :
Nem röpitné azt le, s nem lármázna szörnyen.
Szobádban sétálva sarkodra léphetnél,
S ha kedved tartaná hangosan köhögéssel ;
Eltünné szótlánul, s nem mondná : — Tökfilkó,
Neveletlen paraszt, ostoba, buta ló !
A többi czimek sem jutnának eszébe,
Hogy ünnepnapokra eltegyen belőle.

Fel nosza hát rajta ! meg kell házasodni,
Léha nőtlenségről gyorsan lemondani ;
Hiszen nyilvánvaló, hogy legszebb gyöngy-élet
Az, mikor a férfi párosával élhet.
Nyomatéknak hátha nem is léssen anyós,
S így nem léssz kénytelen, hogy rémülten fuss-lóss ;
S ha nőül egy szende, jól nevelt leányt kapsz ;
Akkor nem lesz szükség, hogy ötlet féken tartsd ;
De sőt ő kérdezne : — Mit kívánsz ebédre ?
A süveget pedig ő tenné fejedre ;
Veled sétálgatna vidáman dalolva,
S ha néha köhögéssel : csókkal vigasztalna.

Gyergyószentmiklós, 1900. július 8.

Anatole France és az örmény árvák.

Párisban nemeslelkű emberbarátok lelkes akciózt indítottak a meggyilkolt és kifosztott örmények nyomorgó árváinak érdekében. E nemes cél javára a minap fényes matinét rendeztek a Vaudeville-színházban. A matiné great attraction-ja Anatole France felolvasása volt. Az örmények sorsáról szólt a jeles író s meghatóan esetelte a mohamedán ellenségeiknél közt senyvedő, mártir-halált haló keresztények szomorú sorsát.

— Apró s jelentéktelennek látszó epizódok — úgymond — olykor hívebben illusztrálják országok, vagy nemzetek sorsát, a nagy és fontos eseményeknél. Ezért elmesélem önöknek a kurd rabló történetét :

Erzerumban, röviddel a rettenetes örmény vérfürdő után, Dillon dr. révén értesültem, hogy egy Mostigó nevű kurd rablót gyilkosság és rablás vétsége miatt bitóhalálra ítélték. Mostigót keresztények, örmények meggyilkolásával vádolták, ennél fogva csodálkoztunk szigorú büntetésén; mert a keresztények gyilkosait odalenn nem szokás megbüntetni, sőt gyakran rendjelekkel, és pénzjutalmakkal árasztják el a gonosztevőket. Elhatároztuk tehát, hogy meglátogatjuk és megintervjuoljuk Mostigót. Megvesztegettük börtönörét és beléptünk a gyilkos czellájába. A kurd legény büszkén felegyenesedett ülőhelyéről és hivalkodva válaszolt a doktor kérdéseire :

— Igenis, uram, házakat gyujtogattunk, fosztogattunk, elzippeltük a háziállatokat és a szép asszonyokat. Olykor az utasokat is meglestük és elraboltuk utitarisznyájukat. Bátrak voltunk és hatalmasak, a vidék népe gyáva és gyöngé. Volt is zsákmányunk bőven. Kalandjaink hallatára szörnyűködnék a nagyvilág és rettegne a tizenkét európai nagyhatalmasság.

Extázisban kezeivel hadonászott és hamarjában a nagyhatalmasságok számát is megkétszerezte. Semmikép sem volt megelégedve azzal, hogy csak hat nagyhatalmasság területe vízhangozzék hősi tetteiktől.

— Egyébként nem is vétkeztünk, — folytatá. — Gyilkoltunk, de ha nem gyilkolnánk, bennünket ölnének és fosztogatnának.

Ez a mentegetődzés ismeretes. A törökök rendszeren így szépitgetik szörnyű cselekedeteiket, a jogos önvédelem álarca alatt.

— Nem védekeztek az örmények, midőn elrabolták gyermekeiket és asszonyaikat? — kérdé Dillon dr.

— Rendszerint nem. Hisz fegyverük sincs. Aztán mit sem használt volna a védekezés. Ha meg is ölnék néhányat közülünk, bosszút állunk s ha mi nem bosszújuk meg merészségüket, megbosszúlják a törökök. Voltaképen a törökök gyűlölik az örményt és nem mi. Mi csak fosztogatni akarunk; elveszszük az örmény barmát

és pénzét. De a török az ingatlanát is elorozza, gyölöli és halomszámra gyilkolja ellenfelét.

Igen ám, de ti se kiméltétek szegényeket. Bizonyosság erre, hogy a hatóság téged is halálra ítelt.

Mostigo mosolygott.

— Nem azért esztak el s ítéltek halálra, — válaszolt — az örmények miatt épségben volna a bőröm. Azokat ugyan nyakra-főre gyilkolhatnám. Pedig nem ölök én, uram, a míg nem muszáj. Hanem kiraboltam a török postát és megsértettem egy török főhivatalnok feleségét. Ezért kell meghalnom, nem pedig holmi szegény örmény miatt.

E rendkívül jellemző történetről számos adatot és levelet olvasott fel Anatole France az örmények rettenetes sorsáról, szenvedéséről, végül pedig a francia nép jóindulatába ajánlotta a szegény meggyötört nép éhező árváit. Felolvasását a jelenvolt közönség zajos éljenzéssel fogadta.

„Magyar Nemzet.“

SZAMOSÚJVÁR VÁROS

MONOGRAFIÁJA

Irta: Szongott Kristóf.

(Huszonötödik folytatás.)

Mivel P(ater) Minász (Theodorovics) és P. Mihály között emberi gyarlóságból egyenetlenség esett; azért „Antalfi János Erdélij választott Püspök“ és „Demeter János Erdéli Generalis Vicarius“ aláírásával ellátott irat küldetett 1724. máj. 27. „Szamos Ujvárat lako nemes és Becsületes Eörmény Városa Birájának és alatta levő több becsületes öörményeknek,“ — mert „az egyenetlenséget még első sengéjében ki akarja irtani és gyomlálni.“

1725. decz. 25-én Bécsbe küldi a város, hogy az általa kieszközölt Károly-féle (első) diplomát hozza haza. Visz magával 8600 (enqő) magyar forintot; ezenkívül még küldenek fel hozzája 7600 (ntőq) magyar forintot, ajánlékokra pedig 2260 frtot. (Örm. prot. I. köt. 301 lap).

Habár nagy állásához képest korlátolt jövedelme volt, mégis rokonokkal úgy, mint idegenekkel igen sok jót tett:

Thodorovics István és Miklós „atyafiai“ a Bánátban kereskedést folytattak. Mikor haza jöttek, még 1130 frt káruk volt. „Mivel penig T. Pater Mihály ur semmi féle keresetekbe magát nem elegyítette, hanem Papi Hivatallya után élt . . . és az három Atyafiai nevelték az adosságot; mégis Pater Mihály ur maga joakarattýából obligálta magát, hogy in defalcationem Restantiar. négy Esztendeig Segíti őket ötven ötven forintal, in Summa 200 forintal . . .“ (Vár. lev. 1725 die 6. 9bris).

A nagy embereknek ellenségei, irigyei is vannak: Theodorovicsnak is volt elég. És ő egyen sem állott boszút; pedig magas, befolyásos állásánál fogva lett volna módja és alkalma is elégszer. Nem tette; mert ő nemcsak nemeslelkű ember, hanem példányszerű pap is volt. Ő nemcsak elimádkozta a „Mi atyánk“ ezen szavait: „És bocsásd meg nekünk a mi vétkeinket, miképen mi is megbocsátunk ellenünk vétkezőknek,“ — hanem ezek szerint cselekedett is. Ime egy eset: Kapitány Ilyés boncznyiresi nemes személy Theodorovics plebánost Szamosújvártt, a plebáni lakban („in Domo Parochiali“) összeszidta, az örményeket pedig megnyuzással fenyegette. A szomorú történet az alispán elé került. Ez megvizsgálta a dolgot és kihallgatta a plebános tanút; mivel mind a kilencz tanú egyhangúlag a plebános mellett vallott, a „viczeispán Kapitányt elfogatta. (Theodorovics tanúi: 1. Szöcs János szamosújvári örmény; 2. Pap Samú, gróf Bánffy György zsellére (inquilinus) Nagy-Devecseről; 3. Stephánovics Dániel szamosújvári örmény; 4. Gábor Péter szamosújvári örmény; 5. Ászlán szöcs, szamosújvári örmény; 6. Gergelyfi Tódor szamosújvári örmény; 7. Zuki István szamosújvári lakos; 8. Koller Mihály szászvárosi postamester [ki akkor tájt Szamosújvárt volt]; 9. Tatrosi Kristóf szamosújvári harminczados). Erre megjelenik a boncznyiresi előljáráóság Bánffy Ferencz és Kapitány Máthé az „Örményváros becsületes magistratusa“ előtt és — irásos egyességre lépnek, (1729. márcz. 7.), mely egyesség a többek között ezeket mondja: „Törtévé, hogy bizonyos atyánkfia Kapitány Ilyés Boncz Nyiresi portionatus Nemes megrészegedvén emlitet városon, alá való káromkodásai után, midőn a parochián Tiszteletes plebanus Ő

atyaságát illetlenül Dehonestálta volna, mondván, hogy nem nyugszik adig, míg magát békoban vagy kalodában nem vereti és anak utána egy vagy két örményt maga meg nem nyuz, mely szavai és malitiáji által mind Eklesia, mind religio, mind plebánus ellen vétvén, méltán megfogott. Mü ezért Considerálván ebül az Causabul emegálható bajt, ara nézve becsülettel Circumvenialván mind az plebánust, mind az becsületes magistratust, sok intercessionkra Condescendáltak ara ő Kmek, hogy pro hic et nunc békeségre lépvén 20 id est husz magyar forintokban, melyet deponálván magunk kezessége alatt eliberáltuk is infra scriptis conditionibus, 1. hogy sem egyszer, sem más-szor Nemes Kapitány Ilyés sem titkon, sem nyiltan mostan végbe vit rosZ Cselekedetét nem reiterálja, melyre magát obligálja is; de ha deprehendáltatik ezen malitiának Cselekedeteiben, ezen pactum invalidálatván . . .“ És a nagylelkü plebános a birságot elengedte — Kapitánynak.

*

Mi alólirtak így egyeztünk meg főtisztelendő Theodorovics Mihály főesperes úrral, hogy a néhány év óta megtagadott bor-negyed (a szőlő-tulajdonosok tartoztak a termés negyedét [minden négy vederből egyet] a főesperesnek adni) helyett adunk — a míg él — évenként ötven véka buzát, negyven veder bort és kétszáz magyar forint pénzt azon sok és sikeres szolgálat jutalmául, melyeket a városnak tett; ebből azonban Főtisztelendőséged utóda mi követelést sem formálhat, miután mi ezt egyedül csak főtisztelendő (Theodorovics) Mihály urnak ajándékoztuk. Ez az egyesség a tanács előtt történt 1734. október 29-én. (Minkh ál vár kéréálkhész ájszbesz kontetovát eghánkh héd bád-véli Der-Ávákjériczhin Der-Minász Thoroszján, or vorovhé-dév meg kháni dárov mé áracs ekésztténnun kvártá tégédui árilinkh iren hërmonczhë incshváni ábriná, némánábesz jévész kontetuvát eghánkh héd Der-Hojrë czhorenin szebë, or unenánkh irén hërmonczhë ámen dári 50 mirczá czhorén dálu kvártáin szebë incshváni ábri ná, minkh ál fégé-duit gélánkh dálu desznelov zirén hërmonczhë sád thurlu áschádánkhë khághkhin; irén hërmonczhë edevánczh successoré ászkiczh hecs meg pretensiomé cshi bi unená,

zerám ájsz miájn bádveli Minászin báschilinkh, gudánkh ámen dári meg khárszénoczhmê kini. Ájsz jéghev télnádsin timáczh, nêmánábesz gudánkh 200 mádsri, incshvânê ábri náh). Én Simai Gergely, az örmények birája tizenkét esküdt tanácsnokkossal együtt (Jész Krikor Toderi birov hájoczh im 12 [σρ] jértjál dzerov), László Gergely tanácsnok (ághá Kirkor Nászturjanczh), Bogdán Gergely tanácsnok (ághá Kirkor Ászvádêri), Todor Longinus tanácsnok (ághá Chêngánosz vogh. hoki Thoroszi), Kristóf főgondnok (jégéghéczhpán Chácshig), Pap-Gergely Álexa tanácsnok (ághá Álexá Der-Kirkori), Duha Salamon tanácsnok (Duha Kristófnak fia Salamon: ághá Szoghomon Duháji Chácshádêri), Gajzagó Emánuel közgyűlési tag (ághácshá Mánug Gághszákoi), Gergely Tódor közgyűlési tag (ágácshá Toderás Kirkori).

Erre az egyességre maga Theodorovics saját kezüleg örményül ezeket a sorokat vezette:

Ezen fent irt feltételek, melyeket érdemetlenségem érdekében irtak a nagyságos és tekintetes örmény úrak, t. i. a nagyságos bíró és a nagyságos tanácsnokok, az én akaratommal történtek és adattak nekem kegyesen ingyen, hogy azokat használjam, míg vissza nem térek Istenemhez. Én Theodorovics Mihály pap, az Örményváros plebánosa, az erdélyi örmények főesperese és apostoli főjegyzője (Այս վերոյ գրեալ պայմաններն, որոնք անարժանիս համար գրեցիս մեծարելի եւ պատվելի մեր հայոց իշխաններն այսինքն մեծարելի պիտո՞ւ, եւ մեծարելի աղաներն, իմ կամսն եղել, մինչեւ զիմ առ Աստուած փոխելն զս զայս վերոյ գրեալսս ինձ շտորհաց է, պաշխուշ, կամաւ: Ájsz véroh kéréál bájmánérên, vornor ánárzsánisz hamár kéréczhin médzaréli jév bádveli mér hájoczh ischánnerên, ájszinkhên médzaréli birov jév médzaréli ághánérên, im gámávên jéghev, mincshjév zim ár Ászduádz phochélên, vászên zájsz véroh kéréálkhész incz snorhádz e, báschês, gámáv. Ես Տր-Մինաս Թրսն եւ քւկանուշ Հայոցաւորքի եւ արքիտիգոն հայոց Դրսնդիվամոյ եւ քրոզմոզարիւշ առաքելակաւն: Jész Der-Minász Thoroszên plebánus Hájoczhkhághkhi jév árkhidikon hájoczh Tránzilvánioh jév proto-notarius árakhélágán. Vár. lev. Örmény prot. II. kötet 139 lap).

1736 júl. 6-án felmentette a város a plébánosi teendők teljesítése alól és helyébe más (Verzár Lukács) plébánost választott. Theodorovics ezután egyedül csak „vicariusi“ hivatalának élt. Az örmény nyelven szerkesztett közgyűlési határozat magyarul így szól:

Tudtúl adjuk azt, hogy 1736. júl. 6-án összeült a tekintetes tanács, a communitás (az esküdt közönség: „sutá“) és a papság . . . és azt határoztuk, hogy főtisztelendő Theodorovics ur (Der-Thoroszê) ezután (*իմ օրհնուցէն*: himbuczen) mi szolgálatot se tegyen a népnek (*ու իմ քի ննչնայս արարի թիւսս աւելցու ճողովքողնն*: ocsch ikhmê cshi urenáh dzáruthiun ánelu zsoghovêrtin). Násztur Emanuel tanácsos, Simai (Sémájanczh) Lukács tanácsos, Béczás szónok, Keresztes (Kérésztis) szónok, Donovanák Kristóf, Szaruchán, Gorove János, Álexa Dávid; Miklós, a kereskedő-társaság elnöke (szárésztá), Péter Tódor (Toder Bedroszi), János Emanuel (Mánug Ohánneszi), Simon Gergely (Kirkor Dzerigi), Karátsonyi Jakab (Ágopsá Kérésuni), Lukács Emánuel (Mánug Lukuczi), Bághcshá (Kertész) Bogdán (Ászvádur Bághcsháí), Páskul Kristóf (Chácshkoh Páskuli), Kákicz (Kovács) Kristóf (Chácshádur Kákiczi), Kasza Péter (Bedrosz Khoszái), Gusát Várteresz. (Vár. lev. 1736 évi jegyzőkönyv).

„1746-ban ment fel Bécsbe főtisztelendő (Theodorovics) Mihály atya (kérhárkéli der hájré Der-Minászê) a tekintetes város ajánlólevelével a királynőhöz, (fáradságáért 300 frtot ad Theodorovicsnak a város. L. Örmény prot. II. köt. 349. lap), hogy ott járjon utána és hozza tisztába, vajjon az Ő Felsége (Mária Teresia) által örmény püspöki asztalra (püspökségi alapítvány: jebiszgoboszutheán fundácia) tett 12000 frtnak évi kamatja kit illet, minket-e vagy a „kamarát“ (= kincstár), miután ez követeli azt a várostól?“. De a királynő intézkedése a mondott összeg kamatját magának a közbenjáró főtisztelendő Theodorovics atyának (ki a rendeletet magával is hozta) adta, hogy azt élte fogytáig élvezhesse. És így a város, melynek kezén maradt az említett 12000 frt, tartozik főtiszt. Theodorovics urnak évenként 575 (ötszázhetvenöt) magyar frtot adni. Azonban a tekintetes tanács, az esküdt közönség és az egész város

ügy egyezkedett a főtiszt. úrral, hogy az évi 575 frt helyett adja a füzesi (Ördögös-Füzes, Belső-Szolnokmegye) rész-joszágot, hogy ennek hasznát vegye évről évre; viszont a főtiszt. úr lemond előbbi plebánosi fizetéséről és más követeléssel sem lép fel.“

Dr. Theodorovics Mihály.

Én Pap Emánuel (Jész Mánug [Der-] Kirkorján) az örmények városának birája. Ez a dolog elhatározódott az én tanácsnokaimmal, a tanácssal és a szónokokkal. Toderás Longinusz (Chêngánosz voghorm. hoki Thoroszi), Simai Gergely a Tódoré (Kirkor Toderi Simáján), Simai Lukács közgyűlési tag, Karácsonyi Kristóf (Chácshig Krescuni) közgyűl. tag, Bogdán Gergely (Kirkosá Ászvádri)

közgyül. tag, Én Násztur Gergely, Novák Kristóf (közgyül. tag. (Vár. lev. Örm. prot. II. köt. 361. lap, 1747. márcz. 28.).

*

Theodorovics 1747. elején Pap Emánuel főbiránk és ennek neje társaságában Rómába ment: ott töltötték a nagyhetet. Pap Tivadar volt csikszépvízi plebános, mostan is közöttünk tiszteletben élő örmény kath. áldozár szájából hallottam ezt a feljegyzésre méltó vallásos esetet, ki a szóhagyománynyal együtt megtartotta azt a szép szentképet is, mit szép-apja hozott akkor az „örök város“-ból.

Theodorovicsot Mária Terezia örmény püspöknek nevezi ki. (L. Szongott, Szamosújvár, a magyar-örmény metropolisz, 45—47 lap). Tizenöt (1721—1736) évig volt plebánosunk és haláláig végezte pontosan vicariusi teendőit. Hetven esztendőt élt. Meghalt 1760. ján. 3-án. (L. Szamosújvári halottak könyve II. köt. 96 lap 4 tétel).

3. Fejezet. *Verzár Lukács.*

A város 1736. júl. 6-án választotta meg plebánosnak. A „Verzár“ név csak melléknév, a család vezetékneve: Stephánián, Stefánovics (= Istvánfi); azért ez a nagyra-becsült plebános nevét az anyakönyvekbe örményül hol Ghugász Vérdzárján¹⁾-nak (Verzár Lukács), hol Ghugász Stephánián-nak (Stephánián Lukács) írja. 1701-ben született. Mindkét előde vicarius és az erdélyi örmények főesperese; Verzár: főesperes-plebános. Verzárt kiváló tulajdonságaiért az erdélyi püspök kanonoksággal tüntette ki. (Vár. lev. 1784—408 sz.).

1777. aug. 2-án mondotta el aranymiséjét²⁾; 78 évet élt, 1778. decz. 27-én költözött el a boldogok honába.

¹⁾ Polgártársai röviden csak így hívták: Der-Ghugász (Lukács pap). Volt újabb időben az orosz hadseregben is egy kiváló, hős örmény hadvezér, ki pap-ösének nevére szintén Der-Ghugászián nak (Pap-Lukács-fi) neveztetett; az oroszok azonban Terkugassofnak mondták.

²⁾ A hazai örmény papok közül ez az első, ki aranymisét mondott... és Papp Tivadar áldozár az utolsó. L. „Szamosújvár, a magyar-örmény metropolisz“ 87 lap. A forrás, miből 1893-ban azt a lélekemelő adatot meritettem „ezüstmise“ szót használni; de

(L. Szamosújvári halottak II. köt. 223 lap 142 tétel). 42 évig 5 hónapig és 21 napig volt városunk plebánosa. A Salamon-templom szentélyében temettetett el.

4. Fejezet. *Der-Chácshádur Jészáján.*

Döghalál (pestis) pusztított 1742-ben e város lakói között. Még a papok is megijedtek. És hogy a haldoklók az utolsó szentség vigasza nélkül ki ne muljanak, a város Gajzágó Kristóf papot kérte fel arra, hogy a „csumás“ embereket gyóntassa meg. A nyujtott nagy előnyök daczára sem vállalkozott a bátortalan Gajzágó arra a hőstetre, mire állásánál fogva különben is kötelezve volt... De elvállalja önként, kéretlenül Der-Chácshádur Jészáján (Iszáján, Iszáj vagy Izai Kristóf). Isten hív szolgáját megőrizte a bajtól. Élvezte a Gajzágónak ígért anyagi előnyöket és használta a „tiszteletbeli plebános“ czimet is. Ugyanis a város halálából — kötelességéből folyó bátorszívűségeért — tiszteletbeli plebánosnak választotta és megígérte, hogy ha túléli a működő Verzár Lukácsot, megválaszsa valóságos plebánosnak is. (Örm. prot. II. köt. 290 l.). A városi jegyzőkönyvekben több helyütt fordul elő ez a kifejezés: „Kérhárkéli Der-Chácshádur Jészáján“: Főtisztelendő Iszáj Kristóf. A „kérhárkéli“ czimet pedig az örmény csak a plebánosnak adja; mivel pedig Jészájánt kérhárkélínek nevezték, tehát (tiszteletbeli) plebános volt. És itt — hol a plebánosokról szólok — kötelességemnek tartottam erről a körülményről megemlékezni.

Három évvel előbb mult ki, mint Verzár Lukács plebános; ezért nem válthatta be a város kötelező ígérését. Meghalt 1775. máj. 1-én. (L. Szamosújvári halottak II. köt. 189 lap 43 tétel).

5. Fejezet. *Jakabffy János.*

Verzár Lukács halála után többen vágyakodtak a fényes plebánosi állásra: mindegyik arravaló volt. De legtöbb

mivel kitünő plebánosunk ezüstmiséjét még 1751-ben mondotta el, az ott előforduló ezen szót „ezüstmiséjét“ kiigazitom evvel: aranymiséjét.

kilátása volt Jakabffy Jánosnak, kinek számára a város a következő szép bizonyítványt állította ki 1779. ján. 7-én:

„Nos iudex primarius (Martinus Novák) caeterique senatores ac notarii, tota item communitas privilegiati oppidi Armenopolitani memoriae commendamus tenore praesentium omnibus et singulis, quorum interest praesentibus ac futuris: Quod cum nos die 7-ma mensis Ianuarii anni cur. 1779 ad tractanda publicum civitatis nostrae statum ac emolumentum concernentia quaedam negotia, in domo pretoriali congregati fuisset, eo tum praesentato coram nobis supplici suo libello Adm. Rev. Dominus Joannes Jakabffy Ecclesiae hujatis Parochialis coadjutor Capellanus, petierit humillime publicum sibi ad defensionem existimationis suae. per nonnullos, uti semet certo ex rumore intellexisse, asseverabat, graviter laesae deserviturum per nos extradari de antea vitae modo ac ratione testimonium; cujus justa hujusmodi petitione in considerationem sumpta, siquidem justa petenti assensum denegandum non esse, sed et insuper vitam ac famam pari passu ambulare probe sciamus; ex eo praesentibus fide nostra publica mediante testamur eundem praelaudatum Adm. Rev. Dominum vitam suam per exactos in gremio nostri 27 sacerdotii sui annos ita conformasse, ut illa legibus probitatis, honestatis, sobrietatis item ac pietatis apprime conformis fuerit, munus vero suum in obeundis Ecclesiasticis muniis ea cum accurate tractasse, ut nihil omnino eorum in se desiderari passus sit, quo saluti animarum in hoc oppido, quin in ditionibus Turcicis per obitam inter summa pericula missionem promovendae emolumento pietatis per impetratas a sancta sede Romana indulgentiis procurando, incremento item Divini honoris per conciones et Catecheses in condignum statum ponendo, utilitati et decori Ecclesiae, per elemosinas munificentiam labores et vigiliis augendae et conservandae idoneo ac necessario advertit...”

Nemsokára összeült a választó-gyűlés: Jakabffy kapott 20, Karátsony 9, Duha Kristóf 5 és Káringetz 1 szavazatot. Jakabffy erősített meg.

Megválasztatott 1779. jún. 24-én, beiktattatott 1779. júl. 10-én. Karátsonyi János erzsébetvárosi főesperes volt a manufactora. (Szam. anyakönyv, II. köt. 515 lap).

„Dániel Tódor ‚consiliarius‘ és Novák Márton főbiró, kik mint küldöttek jártak Szebenben, haza jövének mondják, hogy a püspök főt. Jakabffy János választását megerősítette és fizetését 150 frtban állapították meg a püspökkel („... in electionem Dni Adm. Reverendi Joannis Jakabffy concensisse, illamque confirmasse, tractatum ibique et de annuo

ejusdem salario, quod ubi in 150 Rh. florenorum fixum fuisset“).

Ide vonatkozólag 1779. máj. 22-én tartott ülés jegyzőkönyve ezeket mondja: „Nos magistratus et Communitas Privileg. opp. Armenop. in Transilvania virtute praesentium declaramus et obstringimus nosmet ad tenorem conventionis circa confirmationem denominati in Parochum Adm. Rdi Dni Joannis Jakabffi cum Excellmo Illmo ac Rmo Dno Praesule nostro Gratosissimo Ladislao e comitibus Kollonitz de Kollegrad per deputatos nostros hoc in passu delegatos Magnificum Dnum Reg. Consiliarium Theodorum Dániel et Spectabilem Dnum Judicem Primarium Martinum Novák initaie ac celebratae eidem Dno Adm. Rdo Joanni Jakabffi, successoribusque ejusdem futuris Parochis nostris ex Cassa Communitatis nostrae annuatim 150: centum quinquaginta Rh. flor. soluturos; ac Domum etiam Parochialem, ubi aedificium Templi nostri absolutum fuerit, aedificaturos. In quorum uberiolem fidem ac amplius robur praesentes solita auth. munitas extradeditimus. E sessione Magist. et confluxu Communitatis die 22 junii 1779 celebr. Martinus Novák judex primarius, Joannes Kádár notarius ord.

„Ladislaus C. a Kollonicz Episc. Alvincz 1779 die 19 Junii“ a városi tanácshoz írott levelében ezek fordulnak elő: „... una rogare, ut Parochiali ibidem Ecclesiae nunc Pastore suo destitutae D. Joannes Jakabffy Parochus praeficiatur.“ Jakabffy 1779-ben esperes-plebános; a kinevezési oklevelet az erzsébetvárosi örmény kath. főesperes olvasta fel parochialis templomunkban a buzgó hívek sokasága előtt. Egy év mulva (1780) megnyerte a czimzetes kanonokságot is. Jakabffy átiratban arra kérte a várost, hogy egy régi — de még érvényben levő — városi határozat értelmében tiltsa ki a külső szerzetekből jött és házról-házra járó „barátok“-at, kik csak terhére vannak a lakosságnak. A tanács, mely főesperesünket Balta Márton főjegyző által szerkesztett válaszszal értesítette, — a felszólításnak eleget tett.

A püspök 1780-ban azt kívánta a várostól, hogy „canonica portio“ czimen adjon a plebánosnak 20 hold szántót és 15 szekér szénát termő kaszálót. Mire a város:

szük és terméketlen a határunk. „Accedit, quod nos cum Parochis nostris jam inde ab antiquo Accordam et ligamen intuitu stolarum ac proventuum Parochialium contraxerimus, et quidem suis in punctis ab Exsimo quondam Episcopo Zorger ratihabitu et confirmatum; quae stola non, ut in locis aliis, tenue et per exiguum quid importat, sed honestis (bene pingvibus) subrixa est proventibus, ex quibus nostri Parochi sese sustinere potuerint.“ Ezt irta a város Battyáni Ignácznak, ki Kolonitz helyét foglalta el...

Mártonfi Péter feladást intézett a püspökhöz Jakabffy ellen. A város védőiratában, mely az igazságtalan árulkodót „homunculus“-nak (emberke, haszontalan ember) nevezi, így szól Jakabffyról: „Veneranda canicies integerrimi optimique Patris“. . . „Patris nostri optimi et Parochi zelantissimi justissimique integritas. . .“ (Vár. lev. 1783. évi jegyzőkönyv).

Jakabffy János¹⁾ 1784. márcz. 31-én főbiránkhöz írott örmény levélben a többek között ezeket mondja: „Csak kötelességet teljesitek, midőn irók. . . Állapítsunk meg egy alkalmas időt; aztán gyűljünk össze: a clerus és a tekintetes közönség és tanácskozzunk a felett, hogy mit kellene még tennünk a végből, hogy készen láthassuk a templomot (*որ հասիր տեսնուիք զժամը*: or hádir desznunkh ézsámé). Mert ha mi jóindulattal leszünk az Isten háza iránt, akkor Isten is dolgaink-, munkánkban és kereskedésünkben bővséges sikert fog adni.“ (*Զէ թէ որ մինք քարի եղով ըլանք Աստուծոյ տանը զրա, նա Աստուծո՞ւ ալ արաստուծիմա՞ր պի շնորհէ մէզիկ մեր քանին, գործիին ու արուստուրին մէջ զիրենս աջողութիւնը*: Ze the or minkh pári ighczov élánkh Ászdudzo dáné vérá, ná Ászduádz ál áraduthiámp bi snorhe mezig mér pánin, kordzkin u árudurin mecs zirén ácsoghuthiuné.).

Jakabffyról a város még a következő bizonyítványt állította ki:

„Nos Magistratus Liberae Regiaeque Civitatis Armenopolis tenore praesentium damus pro memoria significantes, quibus expedit universis, quod Rdsimus D. Joannes Jakabffi

¹⁾ 1787-ben segédlelkészek: Káringetz Bogdán, Korbuly Kelemen, Korbuly Jakab; egynek-egynek fizetése a várostól 150 frt, a plebános fizetése 450 frt.

Parochus Armenopolitanus in observando Divinorum Ordina, et in muneribus Ecclesiasticis obeundis, pro uti nobis notorium est, et sui conportatione et exactitudine, per universos Plebaniatus sui annos semet probaverit, ut adversus supplicantem Rdmum D. Porocho J. Jakabffy nulla omnino a Magistratu querela formata unquam fuerit; quod hujusmodi testium Rsimi Dni Parochi Armenopolitani sigilli nostri munimine roboratum dandum et concedendum duximus.“ (Vár. lev. 1789. jún. 20. 172 jk. sz.).

Meghalt 1791. szept 3-án. (L. Szamosújvári halottak II. köt. 326 lap 113 tétel); 12 évig 2 hónapig és 10 napig volt érdemes plebánosunk.

6. Fejezet. *Moldován Adeodat.*

Habár Jakabffy János kapta a plebánosságra a szavazatok többségét (a 35 szavazatból Jakabffy kapott 20-at és a másik három együttvéve 15-öt), mégis — mivel Jakabffy ellen feladás történt — a püspök nem erősítette meg Jakabffyt, hanem azt írta, hogy a „clerus“ (a helybeli örmény papság) tagjai közül mást terjeszsen elő a város megerősítés végett. Ugyanis Kollonitz László püspök, Gyulafehérvártt 1779, márcz. 18-án kelt és a tanácshoz intézett iratában ezeket mondja: „Cum D. Lucas Verzár e vivis ereptus sit, alium e Clero suo pro Parocho hujus Civitatis mihi praesentat canonice investiendum.“ A város Jakabffy mellett foglalt állást és nem terjesztett elő (nem „praesentált“) más papot. Erre a püspök Moldován Adeodat (Ászvádur = Bogdán) helybeli segédlelkészt (cooperator), ki a választás alkalmával egyetlen egy szavazatot sem kapott és így a hármas számba (ternarium) be sem ment, — nevezte ki plebánosnak. Erről a kinevezésről tanuskodik — a többek között — a főkormányzéseknek 1780. aug. 17-én kelt leirata is, melyben ez a világos kifejezést fordul elő: „Plebanus Adeodat Moldován.“ (Ugyanis Moldován pap egy hosszas pert folytatott a város ellen; azért neve gyakran fordul elő ezután is a főkormányzések előtt. Vár. lev. 1780—161 sz.). De a város Moldovánról, ki nem volt az ő választottja, hallani sem akart; azért rögtön fel is küldötte követeit: Dániel Tódor

consiliariust és Novák Vártán főbirót a „jobban informálandó“ püspökhöz. A küldöttek megmondották azt, hogy a püspök városunkkal szemben nem gyakorolhat kinevezési, hanem csak megerősítési jogot; elmondották továbbá azt, hogy a város soha sem ismerné el Moldovánt plebánosának, ki egy követség alkalmával (bécsi út) tettevel foltot vetett jellemére. Végre kérték a főpásztort, hogy erősítse meg Jakabffyt, a „derék, becsületes, józan életű, jámbor“ papot, ki — reménylik — egyike lesz a város legjobb plebánosainak. A püspök engedett a meggyőző szavaknak . . . és megerősítette — Jakabffyt. Moldován — ki egy perczig sem volt tényleges (beigtatott) plebánosunk, — azután is élt a plebánosi cízzel.

7. Fejezet. *Dr. Korbuly Kelemen.*

1746-ban született, atyja Emanuel. A keresztségben Antal nevet nyert, de mint pap a bérmanevét (Kelemen = Clemens) használta. Ugy mint elődei, ő is Rómában tanult. Az „Örök-város“-ból 1769. máj. 6-án városunk főbirájához („Spectabili ac Generoso Domino Christophoro Jakabfi, Privilegiati Oppidi Armenopolitani Judici Primario mihi plurimum colendo. Per Mantuam, Viennam Austriae, Budam, Claudiopolim — Szamosujvár in Transylvania“) irt örmény levelében a többek között ezeket mondja: „Reméllem, hogy három hét múlva felveszem — Isten segítségével — a szent fokozatokat és ha Istennek véghetetlen jósága méltóvá tesz engemet arra, hogy az egyházi rendbe felvétessem, úgy az első olvasó misémet Szt-Péter templomában fogom elmondani a mi tekintetes városunk lelki és testi javáért“ (Կի յուսան, զէ իրիւր շարքին վրա Ածալին օգնութիւնս աի սկսիմ զ սր աստիճանքը ընդունելու, եւ թէոր Այ անոնս բարութիւնսը զիս արժանի անէ քահանայական կարգին, նա զսուղի թիւ պատարագս Սբ-Բէտրոսս Եկեղեցուն մէջ աի ասիմ մեր պատմելի բարքին թէ հօգէւոր եւ թէ մարմնատր յաշնութեանը համար: Gi huszám, the irékh sáptén véré Ászduádzájin oknutheámpên bi szgészim éz szurp ászdidsánkhé éntunelu, jév theor Ászduádzájin ánhun páruþhiuné zisz árzsáni áne kháhánájágán gárkxin, ná zárcsi thiv bádrákhész Szurp-Bedrosza Jégéghéczhun mecs bi ászim mér

bádvéli khághkkin the hokevor, jév the mármnávor hácsoghutheánê hámar).

Korbuly Kelemen részére, kit a nép Der-Géghmosznak nevezett, a város a következő kitünő bizonyítványt adta ki:

„Nos Magistratus Liberae Regiaeque Civitatis Armenopolis, vigore praesentium damus pro memoria, significantes quibus expedit universis, A. R. D. Clementem Korbul curatum hujus Civitatis Capellanum, per 20 annos in cura animarum isthic positos, talem se se tulisse semper, ut incumbentibus obligationibus suis perfectissime responderit, et in spargendo Divino ex cathedris Templorum ad populi concionem semine, non modo facundum, sed in fructu operis, messeque spirituali colligenda foecundum quoque cum lucro animarum, Divinae gloriae zenotem semet probaverit, in laboribus spiritualibus invicto semper et infracto spiritu praecedens, in cura animarum disponendisque moribundis noctu diuque desudans, bonum odorem, exemplum perfectionis aedificationis normam ubique relinquens, Lucernam virtutum ardentem et lucentem se se exhibuerit adeo, ut coram Deo et hominibus merito dilectus habeatur, insuper promptitudinem et dexteritatem suam ad cuncta Ecclesiastica negotia cooperando Magistratui in Altissimis, praesertim circa Ecclesiastica jussis, quandocumque requisitus extitit extendisse. Super quibus modo praevio recensitis praesentes Litteras nostras testimoniales, futura A. R. D. Clementis Korbul sui pro legitimatione deservituras authentici sigilli nostri munimine roboratas dedimus.“ (Vár. lev. 1789. aug. 19. 230 jk. sz.).

A derék Jakabffy János után a híres Korbuly Kelemen választották a hívek plebánossá. Az új plebánosról ezt mondja gróf Battyáni Ignác püspök: „Meválasztottak valóban egy tiszta, feddhetetlen életű, a lelkipásztorkodás terheinek viselésére hasonló (olyan, mint a néhai Jakabffy) férfiút, ki az én ítéletem szerint is az Isten egyháza körül érdemeket szerzett.“ A megválasztást megerősítő püspöki irat szó szerint következő: „Amplissime Magistratus! Dilecti in Christo Fili! Redditae sunt mihi Amplissimi Magistratus litterae, quibus electionem Honorabilis Clementis Korbuly

in Parochum suum mihi significat, confirmandumque proponit. Elegerunt sane virum integrum, oneri pastoraliferendo parem, et meo quoque iudicio de Ecclesia Dei bene meritum, Cujus electio sicut mihi accepta est, ita eandem accepto et confirmo, subin. Investitura, hanc meam voluntatem testaurus. Iisdem Honorum gradibus, quibus Admodum Reverendus cóndam Joannes Jakabffy, dum viveret Parochus Armenopolitanus gavisus est, titulis, insignibus et praerogativis novum hunc Parochum suum ornare non deero; Amplissimum itaque Magistratum Paternae hortor, ut praedictum Honorabilem Clementem Korbuly, donec haec omnia suo modo expediantur, et deinceps etiam Pastorem suum audiat, reversatur, ac etiam protegat, et ab iis, quorum interest, omnem reverentiam et obedientiam prostrari faciat. Caeterum Paternam Episcopalem meam benedictionem impertiens, maneo Amplissimi Magistratus Claudiopoli 18. 7bris 1791. verus Pater: Ignatius Episcopus Trans. Comes de Battyán.“ (Vár. lev. 1791—139 sz.).

1791. szept. 18-án erősítette meg a püspök Korbuly Kelemen¹⁾ megválasztását és ugyanazon év decz. 11-én már kinevezi főesperessé és tiszteletbeli kanonokká. Ezen kinevezés vonatkozó része így szól: „Amplissime Magistratus! Plura pro sua pietate DVtras in Bonum Ecclesiae praestitisse quoties apud me tacitus recolo, toties loetitia perfundor, spemque concipio fore, ut ampliora in Ecclesiam conferant pietatis documenta, non ultimo loco commemorandum mihi illud est, quod nuper absque ulla acceptatione personae libera suffragia sua in hodiernum contulerint Parochum intuitu cuius liberalitatem DVrum modo majori spe fretus etiam provocare debeo; perspicuum quippe est, quod quidquid in Eum collaturi sunt, in Bonum

¹⁾ 1792-ben ezek voltak a segédlelkészek: Káringetz Bogdán, Moldován Kajtán (Adeodat), Novák Péter, Verzár Auxentius, Korbuly Simon, Antalffy Mihály, Mártonfi Kristóf, Simai Lukács, Bogdánfi Kristóf. (Örmény prot. III. köt. 490 lap). De már 1799-ben csak hat segédlelkészünk van: Novák Péter, Verzár Auxentius, Korbuly Simon, Miron Mihály, Simai Lukács és Czetz Kristóf (Mártonfi).

Ecclesiae, cui propterea deservit quodammodo redundabit, Eum per me honore Canonici Ecclesiae meae Cathedralis auctum, atque etiam munere Archidiaconi ornatum..“

A város Korbuly Kelemen számára ismét egy szép bizonyítványt állított, melyből a következőket közöljük: Rssimus Dnus Clemens Korbully SSae Theol. doctor. Cathedr. Eccl. Albo. Carolinensis canonicus, Archidiaconus Szolnokiensis et Parochus... Quapropter Rssimum Dnum, qua capellanum et per quator annorum curriculum scholarum hujatum Latino-hungaricarum professorem, quam qua Archidiaconum et parochum muniis sibi concreditis laudabili cum dexteritate, zelo indefessa, sedulitate muneris omnibus absoluta, ex asse absque ullo defectu, — ad omnium et singulorum usque complacentiam quoad functiones Archidiaconales et parochiales, quam quoad regimen scholarum — satisfecisse adeo, ut quamvis circa promovendam Parochialis Ecclesiae fabricam ad solatium singulorum occuparetur, nihil tamen eorum, que ad praeattactas parochiales functiones et scholarum directionem attinent, praetermittat. Unde eundem Rssimum Dnum Clementem Korbully quoad omnem rationem praecipuo amore, favore, honore ac muniis eidem collatis omnino dignissimum esse. Super quibus praerecensitis qualitatibus ac caeteris etiam peculiaris animi dotibus, eximiis item virtutibus et exemplariter traducta ejusdem vitae ratione vere ac conscientiose attestari non dubitamus.“ (Vár. lev. 1800—734 sz. 1800. júl. 26-án tartott városi közgyűlés jegyzőkönyvéből).

„A fötisztelendő esperest urnak az eddigelé esztendőnként adni szokott (habár canonica portio-adással nem tartozik) négy boglya szénán kívül a város ex consideratione meritorum esztendőnként négy öl fát is önként applacidál.“ (Vár. lev. 1801—617.). Tizenhatsz évig, 3 hónapig és 20 napig volt plebános, 64 évet élt. Meghalt 1810. ján. 7-én. (L. Szamosújvári halottak, II. köt. 457 lap).

Korbuly Kelemen hagyatékának harmadrésze, mi a rokonoknak jutott, — 9024 frt 33 kr. Az osztályt, mely örményül van írva, ezek a papok csinálták: Czetz (Mártonfi) Kristóf (Der-Chácsig Czetzján), Simai Lukács (Der-

Luszig Simáján), és Gajzágó Kristóf (Der-Chácsig Gághszákóján. Vár. lev. 1811—1008 sz.).

8. *Fejezet. Bogdánffi Kristóf.*

Korbuly Kelemen halála (1810. ján. 7.) után a következő sorokkal jelenti a város a püspöknek, hogy az új választást minél hamarabb megejti:

„Excellentissimo Dno Episcopo Jos. Mártonffi. Reverendissimum Dnum Clementem Korbuly, dum vixisset hujatem Parochum et Archidiaconum zelantissimum et virum quoad omnem rationem omni laude dignissimum, die 7-ma praesentis mensis (január) et anni supremum obiisse diem, demisse referimus, candidationem etiam ad hanc vacantem sedem jure Patronatus instituentem quo cicius submissuri.“ (Vár. lev. ján. 13. 1810—46 sz.).

A választás nemsokára megtörtént; az eredményt a város a következő jelentés kíséretében küldötte a püspökhöz:

„Reverendissimo Dno Clemente Korbuly, dum vixisset hujus civitatis parochus, canonico Albensi gremiali, item ac simul districtus Szolnokiensis Archidiacono die 7-a praesenti mensis januarii 1810 fatis cedente, magistratus cum jurata Communitate in eo coaluit, ut haecce vacantia consveta modalitate restauretur, ita quidem, ut vota ad singulos Rdos Dominos tam capellanos, quam professores, tam denique intra vel extra gremium constitutos armenii ritus presbiteros extendatur; quorum nomina sequentur hunc in modum:

1. Reverendus D. Christophorus Duha missionarius;
2. Nicolaus Karátson emeritus capellanus;
3. Auxentius Verzár emeritus capellanus;
4. Simon Korbuly capellanus;
5. Michael Antalffy capellanus;
6. Christophorus Mártonffi capellanus;
6. Lucas Simai capellanus;
8. Christophorus Bogdánffi professor;
9. Christophorus Gajzágó capellanus;
10. Christophorus Keresztes capellanus;
11. Gregorius Keresztes.

E quibus facta votatione obtinuerunt vota taliter:

Rdus D. Christoph. Mártonffi	obtinuit	vota	14
Lucas Simai		6
Christophorus Bogdánffi		5
Michael Antalffi		2
Nicolaus Karátsoni		1
Auxentius Verzár		1

Et hac ratione cum plura vota Rdus D. Christ. Mártonffi obtinuisset unanimiter conclusum est, ut Etissimus D. Episcopus Josephus Mártonffi demisse requiratur super eo, ut eundem Rdum Christophorum Mártonffi pro parrocho confirmare ac omnibus iis titulis, dignitatibus, que antecessori fuerunt collata, hunc etiam condecorare gratiose dignetur.“

Kisebb közlemények.

Szamosújvár és a Majláth-család. Szolnok-Doboka vármegye monografiájának, a községek részletes történetét tárgyzó, második kötetéből, névszerint Czoptelke község multjának előadásából kiemeljük, a szamosújvári uradalomra is vonatkozó, következő történeti adatokat: 1526-ban (vagyis a mohácsi ütközet esztendejében) Czoptelke községet Perényi Ferencz váradi püspök birta; 1534-ben I. Ferdinánd a czoptelki (illetőleg a vele összekötött bálványosvári) uradalmat Pemflinger Márknak adományozta; 1535. január 15-én viszont I. Ferdinándtól csak egyszerű leírás mellett Péter moldvai vajda nyerte el, de tőle az ország visszafoglalta, mivel Ferdinándhoz állott; 1537-ben kapta Majláth István és neje: Nádasy Anna, s testvére: Majláth Demeter; azonban 1538-ban, vagyis a nagyváradi békekötés esztendejében Majláth Istvánnak ezen uradalmáért cserébe adta a szamosújvári vár hirneves alapítója: Martinuzzi György — Alvinczet és Borbereket. Miután ez 1540-ben a szamosújvári várat felépítetté, a bálványosi régi uradalom (melyhez Czoptelke is tartozott) szamosújvári uradalom nevet kapott;

Martinuzzi bibornok megöletése után pedig Ferdinánd átadta azt Báthory Andrásnak (1552-ben), — de utóbb az uradalom fiskálitássá tétetett.

Nemzetközi kiállítások. A párizsi nemzetközi (világ-) kiállítás megnyitása alkalmából érdekkeltőnek véljük említést tenni arról, hogy az első londoni nemzetközi kiállítás óta, melyet 1851. évben rendeztek, ez a tizenkettődik. A londoni köztárlaton kívül, a mostani párizsi kiállítás előtt rendezték a következőket: Páris 1855, — London 1862, — Páris 1866, — Bécs 1873, — Philadelphia 1876, — Páris 1878, — Páris 1887, — Chicago 1893, — Antwerpen 1894, — Brüsszel 1897. A tizenkét kiállítás közül tehát ötöt tartottak Párisban és kettőt a kis Belgiumban.

Irodalom és művészet.

Velence. Az Urániában előadták Dessewffy Arisztid Velencejét. Akár volt valaki Velenczében, akár nem, az új színpadi eszközök, mindenkire megteszik hatásukat. Az előadáson különösen hatott az a gyermekénekkar, a mely régi velencei kantátékat énekel a Szent-Márk templom bemutatásakor. A mű három fölvonása közül az első a város és egy utca külső képét mutatja. Befejezésül a velencei köznép tánczát, a tarantallát mutatják be mozgófényképben zenekisérettel. Fölvonás közben pedig a gondolák járását látjuk (kinematográfban) meglepő élethűséggel. A következő két fölvonás a doge-palotát és mükincseit ismerteti. Közben anekdotákkal tárja föl előttünk a szerző Velence érdekesebb multját. Galambok etetése és egy régi velencei táncz mozgófényképben való bemutatása zárja be a második fölvonást. A harmadikban a templomok képét láttuk. Első sorban persze Szent-Márk temploma és Velence számos mükincse tűnt elénk. Itt hallottuk a gyermekkorust is, a mely nagy hatást tett. A szerző szövegében sok érdekeset és szépet regél el Velenczéről. Van a darabban legenda, krónika, művészeti és néprajzi vonatkozás, itt-ott kor- és műtörténeti visszapillantás, táncz, zene és végül ének.

Örmény nemzeti dalok gyűjteménye. Ezen gyűjtemény első füzetét a következő sorok kíséretében küldötte a szerző a. örmény lapok szerkesztőjéhez: „Örömmel küldöm be gyűjteményünk első füzetét, mely most került ki sajtó alól, — a szerkesztőségnek. Igaz ugyan, hogy ez a füzet a kijelölt határidőnél kissé később jelent meg; de reméljük, hogy a többiek — miután az akadályok elhárítottak — a maga idején pontosan megjelennek, vagyis a második füzet máj. 15-én és a harmadik június végén. Nem tartjuk fölöslegesnek Önnel megismertetni a második füzet tartalmát is. Ezt a füzetet a következő részekre osztjuk: I. Soli (egy hangra); II. Duo-Trio (két-három hangra); III. Choeur (kar számára). Ez a füzet a

többek közt tartalmazza a következő szép dalokat is: 1. Az Araxes könnyei (az orosz-örmények kedvelt dala); 2. Hájászdán („Örményország”) és Májrig („Anyácska”); 3. Jész lészéczhi ánus czáján („Édes hangot hallottam”); 4. Zejhunczhiak! felkelt a nap. — Szerkesztő úr fogadja mély tiszteletem nyilvánítását. Párizs 1900. ápr. 11 Eghiazárján L.“ Ennek a fölötté érdekes gyűjteménynek első füzeté, mely a következő cím alatt jelent meg: Recueil des chants populaires arméniens. Ire livraison. 1900. Paris, Constallet et Cie, Editeurs, 15, rue de la Chaussée d'Antin et Bd. Haussman 40. — európai hangjegyekre téve a következő hat örmény dalt foglalja magában: 1. Araxes könnyei, 2. Fiaim, 3. Cilicia, 4. Hájrig, 5. Fejem fölött, 6. Bölcső-dal. A füzetnek, mely az örmény szöveg mellett közli mind a hat dalnak francia és olasz fordítását is, — ára 6 franc

Közgazdasági élet.

Magyarország gyarmat-politikájáról Apponyi Albert gróf a „Budapesti Hirlap” egyik vezércikkére reflektálva, hazánk és az egész monarchia keleti gyarmat-politikájának jövő irányzatára nézve, a többi közt ezen igen fontos elvi kijelentést tette: „A monarchia kivitele számára itt van a Balkán és Kis-Ázsia, — ezen a területen kívántam (t. i. a delegációban) a gazdasági érdekeink hathatósabb védelmezését, — nem pedig Kelet-Ázsiában!”

Orosz vasút Törökországban. Francia lapok azt mondják, hogy Törökország elfogadta az orosz kormány azon feltételeit, melyek Kis-Ázsiában az általa építendő vas-utakra vonatkoznak. E szerint Oroszország jogot szerzett arra, hogy alkalmas időben Koszthamuni és Trapezunt kerületekben a Fekete-tenger partján, a szuazi kerület éjszaki részében, továbbá Erzerum- és Ván-kerületekben, melyek Oroszországgal határosak, — vas-utakat építhessen. Ez a szerződés, mit az orosz a törökkel kötött, azért érdekel minket, mert ezeket a vidékeket sűrűn lakják az örmények. Ugyanis Kis-Ázsia nyugati oldalán Adabazártól Heracleáig építenek vasutat; a déli oldalon pedig elhuzodik a vas-út Engurie-től (Angora) Caesarea, Sz Sebastia, Charperten át Tigránagérd-ig (a régi Tigranocerta, Örményország egykori fővárosa) . . .

Mi ujság az örmény világban?

Margit özvegy olasz királyné. Az ismert szomorú esemény után a királyné Velenczébe ment, hol csak is a mechitharisták abbását: Gurjéghian érseket fogadta. A királyné ezen fogadtatás alatt azon ohajtásának adott kifejezést, hogy az általa anynyira kedvelt örmény zárdában gyászmisét mondjanak elhalt férje

Umberto király lelki üdveért. Más nap (aug. 16.) a királyné a Szent-Lázár-szigeti zárdába ment és jelen volt a szent-miséen. Mise után a mechitharista atyák a „Pázmáveb“ czimű örmény folyóiratuk auguszt. havi számát nyújtották át a királynénak, ki a gyönyörű füzetet, mely Umbertó és az utód III. Victor Emanuel, továbbá Margit és Helena királynék sikerült arcképeit, végre az özvegy királyné által férje emlékére irt imádságnak örmény fordítását tartalmazza — szívesen fogadta és köszönetet mondott a mechitharista-kongregációnak.

„Az árvák atyja“: Csánseáncz Gergely meghalt aug. 3-án Moszkvában. Földi maradványait nagy ünnepélylyel temették el általános részvét mellett. Csánseáncz örmény létére tollával és munkásságával nagy jelentőségre tett szert az oroszok között: a legjelentékenyebb orosz lapoknak volt állandó munkatársa. De szíven örmény volt és az örményországi utolsó mézszárlás nagy hatással volt lelkére. Nem volt gazdag; azért tollát ajánlotta fel az örmény nemzetnek és a megölt török-örmények árváinak azzal nyújtott segélyt: közzétette orosz nyelven „Testvéri segély a törökországi örmények számára“ czimű híres könyvét. E mű szerkesztésében segítségére voltak neki a legjelentékenyebb orosz irok is. Az érdekes mű kapossá lett: sok jövedelmet hozott. Evvel tiznél is több árvaházat nyitott Török-Örményországban. És ime! a mit gazdag örmény nem tehetett meg, vagy nem akart megtenni, azt megtette Csánseáncz Gergely tollával és eszével. — Ormánián patriarcha táviratilag fejezte ki a törökországi örmények részvétét; a kátholikus rendeletére pedig Orosz-Örményország összes örmény templomaiban tartottak boldogultnak lelki üdveért gyász-misést. — Temetése után Jézéáncz elnöklete alatt Szt-Pétervárott bizottság alakult, mely Csánseáncz munkáját folytatni fogja . . . és így áldott emléke — állandó lesz.

Thákvor basa végrendelete. A halhatatlan emlékü Thákvor ugyan basai czímet viselt, de azért nem volt török, hanem — örmény. Örmény volt élteben és azt akarta, hogy nevét halála után is kegyelettel említsék nemzetfelei. Thákvor nemcsak családját szerette, hanem szerette nemzetét is; azért végrendeletileg 45827 forintot hagyott, hogy abból Szmirnában 30 szegény örmény leány számára iskolát alapítsanak. A mondott összeg 1899. decz. 31-ig 75400 frtra növekedett. Evvel az összeggel az özvegy nő és fia: Leon bey most valósítják meg boldogult Thákvor basa végrendeletét . . .

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos: **SZONGOTT KRISTÓF.**

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora“ könnynyomdája.
